

LITERATURA

MANEL OLLÉ

Fets, però sobretot paraules

La primera novel·la de Borja Bagunyà està protagonitzada per un matrimoni adult. A través seu es projecten els jocs de poder, els rituals i els discursos de dos temples del saber i del coneixement il·lustrat: la universitat i l'hospital.

Borja BAGUNYÀ
Els angles morts
Barcelona:
Edicions del
Periscopi, 2021,
491 p., 19,90 €

Així que engega la primera frase d'*Els angles morts* s'activa un amplificador d'ones de baixa freqüència, capaç de captar i transmetre no tant els grumolls de la brossalla mental que segreguen els protagonistes com el processament minuciós del seu discurs privat. Quan ho retransmet el narrador focalitzat, expert i invasiu, que ens diu la novel·la, converteix en una festa literària i cognitiva la representació de la consciència dels protagonistes. Si hi arribes a connectar, rius, somrius i t'emociones amb les sortides, les connexions, les músiques mínimes i les descobertes de tota mena (verbals, polítiques, literàries...) que emergeixen al pas, com qui no vol la cosa. No som davant d'un llibre d'ocurrències, contorsions ni foguerades: les espurnes no surten d'un artifici exhibicionista gratuït, sinó de les friccions entre la presumpta intel·ligència dels mons que descriu i l'estúpida i la inèrcia mig cega que els empeny. Veiem els protagonistes reaccionar, dreçar murs de contenció, enganyar-se i justificar-se. N'intuïm els motius, els punts cecs i fins i tot els angles morts. Les seves circumval·lacions i les seves dèries contagien la prosa del narrador. Quan pensa i veu a través al professor d'humanitats (en Morella), la prosa se li infla amb les amplificacions, les digressions i les sumes de parèntesis. Quan segueix la cap d'obstetrícia de Can Rutí (la Sesé), la prosa se li torna més analítica, analògica, detallista i arrapada als fets. Ell ens planteja un problema epistemològic, ella un problema moral.

Els protagonistes d'*Els angles morts* són els membres d'un matrimoni adult. Tots dos estan relativament adaptats i enquistats en els ecosistemes professionals per on els veiem moure's. A través seu es projecten a la novel·la els jocs de poder, els rituals i els discursos de dos temples del saber i del coneixement il·lustrat: la universitat i l'hospital. Com més s'endinsa la novel·la en la singularitat dels jocs privats i els replecs mentals dels protagonistes, més es projecta i millor es detalla un entorn complex: un entorn que no

es limita a fer de decorat o de paisatge de fons.

Potser la virtut més preuada de la novel·la sigui la de la veracitat. No hi ha retoricismes encapsulats. S'hi consignen detalls, moviments i raonaments que es fan mereixedors de l'atenció lectora que reclamen. Enmig d'un dispositiu literari que podrà semblar més o menys extrem i rar, destaca aquesta capacitat de reflectir i descodificar espais íntims i paisatges interpersonals, articulats per tot de mecanismes socials, polítics, intel·lectuals, generacionals i culturals reveladors. Per poder sintonitzar amb els replecs i les duplicitats de la consciència que veu, reacciona i es posiciona, la veu que ens diu la novel·la s'hi mimetitza, s'hi posa amb calma i s'hi entreté, sense pressa: prolixa i morosa. No ens fa quedar mai empantanats en una xerrameca buida i desconectada. A la novel·la no deixen mai de passar-hi coses, però l'absència de *pathos* i de cap trama urgent de fets encadenats obre espais diàfans: fa que quedi del tot obert l'ample de banda del gest narratiu del descabellament minuciós i incessant de l'impacte, la refracció i la deglució del que s'hi esdevé. Queden en un primer pla els antagonismes, els mòbils, les impotències, els tacticismes, les pors inconfessables, els fantasies, la mediocritat, la memòria moral i els automatismes del protagonista de torn, però tot això s'encasta en un marc més ampli, que n'és alhora el producte i el motor.

Els episodis de la *novel·la acadèmica* per on es mou en Morella dissectionen sense eufemismes el ball togat dels egotismes jerarquitzats, dels miratges intel·lectuals i dels rituals tronats, l'exhibició impúdica de medalles acreditades i la mercantilització de la captació de fons europeus de recerca que mediatitzen la producció de coneixement universitari. L'estudi de cas concret ens duu a la irrupció dels nous teoricismes culturals i post-el-que-calgui enmig de la polseguera acumulada per les velles humanitats canòniques. Borja Bagunyà no toca d'oïda: sap de què

parla. Ens movem entre el Pati de Lletres i les velles aules de l'edifici noble de la Gran Via. Part de la gràcia de la novel·la és que és tan afanada i punyent quan retrata i analitza les circumval·lacions mentals dels protagonistes com quan els encaixa en un joc social de poder institucional, en una constel·lació de secundaris de luxe, amb els quals i contra els quals es defineixen. Quan la novel·la abandona els passadissos de la universitat per entrar al servei d'obstetrícia, seguint la Sesé, no decau la força de convicció, la credibilitat i la capacitat d'extreure sentits d'aquell altre entorn institucional. Ens movem llavors pels diferents graus de compromís i de professionalitat, pels mecanismes de cauterització i de distanciament emocional, pels escalafons humans i professionals, per la xerrameca i l'efervescència insubstancial que creixen en paral·lel al patiment i la transcendència de les vides i les morts, del teixits i els fluids que s'hi alteren i transformen.

Hi ha moltes menes de criteris per valorar una novel·la. L'obertura de nous territoris, registres i models narratius en una tradició literària determinada en pot ser un. Per aquesta banda l'aportació de la novel·la de Borja Bagunyà és més que evident. I justament per aquesta banda pot aparèixer la discussió (peregrina) sobre la mida, el ritme i l'atenció que demana: és a dir sobre la possible dificultat que pot arribar a representar la seva lectura, que vindria justament de no ajustar-se als models narratius més previsibles i transitats per aquí. En el fons es tracta d'un fals debat. No hi ha novel·les fàcils ni difícils. Hi ha diferents expectatives, diferents experiències lectores, i diferents maneres de llegir i de preuar la literatura.

Els angles morts no és ni més ni menys difícil que cap altra novel·la. Dependrà en part de com t'hi posis. Aquí no podem fer altra cosa que constatar que la novel·la no mossega, però demana un esforç i una constància que són directament

Pati de Lletres de la Universitat de Barcelona.

proporcionals al plaer i el gruix de reflexió que suscita. La percepció d'estranyesa que pugui provocar dependrà en part de si la teva experiència lectora prèvia ha tocat pals semblants, i està avesada a sintonitzar amb aquesta mena de longitud i amplitud d'ona narrativa. Això no vol dir en cap cas que per gaudir-la calgui estar doctorat en postmodernitats o *campus novel*. Pot ser fins i tot que la sorpresa de l'esclat lector que pot arribar a desvetllar pugui arribar a ser encara més genuïna i més intensa per a un perfil de lector que s'allunyi d'entrada de la mena de proposta que hi ha en *Els angles morts*.

De fet, justament per aquesta banda apareix una de les claus de la novel·la: l'aposta deliberada per la desmesura, la deformitat, la dilació, l'excés, l'expansió maximalista com a afirmació estètica i heurística davant de qualsevol programa de contenció normativa, minimalista, endreçada i adotzenada. Quan, enmig de la novel·la, irromp com un enigma pertorbador un *cigne negre*, un fet inèdit i imprevisible, es trenquen tots els equilibris homeostàtics. El naixement d'un nen sa però

ominosament deforme fa aparèixer dins la novel·la la possibilitat d'una altra novel·la que no acaba de néixer: els personatges la busquen però no la troben. Allò abominable, allò inconcebible, allò immadur (el nebot del protagonista) i allò informe erosionen el castell de sorra de la sòlida maduresa amb peus de fang dels protagonistes: de ben poca cosa els arribaran a servir els seus vells sabers i les seves presumptament esmolades eines analítiques. ■